

Vladimir Posavec

Bitka kod Eknoma – najveća pomorska bitka antike

Sredozemlje se s pravom naziva kolijevkom civilizacije jer su se upravo na njegovim obalama pojavile neke od najstarijih i najblistavijih civilizacija. To je more oduvijek više povezivalo negoli razdvajalo, a čovjek se već vrlo rano odvažio na plovidbu. I prva visoka europska civilizacija razvila se na otoku Kreti, dok su egejski otoci također oduvijek predstavljali svojevrsnu poveznicu između maloazijske obale i europskoga kopna. No, osim središta trgovine Sredozemno je more istodobno bilo i poprište krvavih sukoba potaknutih nastojanjima da se njime zavlada i gospodari. Od davnine pa do najnovijeg doba na njegovoj su se pučini ili neposredno na obalama vodile neke od najvećih pomorskih bitaka u povijesti općenito. Prisjetimo se tek nekoliko najpoznatijih poput bitke kod Salamine 480. pr. Kr. za grčko-perzijskih ratova, bitke kod rta Mikale 479. pr. Kr., bitaka kod Mile 260. pr. Kr., Eknoma (što će i biti glavna tema ovog rada) 256. pr. Kr. i Egatskih otoka 241. pr. Kr., one znamenite kod rta Akcija 31. pr. Kr., pa do posljednje bitke galija kod Lepanta 1571. g. (u kojoj je sudjelovao i Miguel Cervantes), novovjekovnih iz Napoleonova doba kod Abukira 1798. g. ili one kod Navarina 1827. g., tijekom rata za oslobođenje Grčke, pa sve do dvadesetoga stoljeća i Prvoga i Drugoga svjetskog rata, od kojih su najpoznatije dvije kod rta Matapana 1941. godine. Saveznička iskrcavanja u sjevernoj Africi, na Siciliji, u Italiji i južnoj Francuskoj, koja su po broju angažiranih plovila i koncentraciji snage daleko nadmašivala sve prethodne sukobe, ne možemo smatrati pomorskim bitkama.

Dakako da se kriteriji »veličine« pomorske bitke značajno razlikuju ovisno o povijesnom razdoblju u kojem se bitka odigrala. Snaga pomorskog naoružanja i opreme brodova, njihove pokretljivosti kao i načina vođenja ratnih operacija, potpuno razumljivo drastično se razlikuje u novome vijeku, u doba Prvoga ili Drugoga svjetskog rata, od opreme, uvjeta i načina ratovanja na moru u razdoblju antike. Primjerice, u najvećoj i jedinoj velikoj pomorskoj bitki Prvoga svjetskog rata, onoj kod Jütlanda, poznatoj i kao bitka kod Skageraka, 31. svibnja i 1. lipnja 1916. godine njemačka i britanska flota izmjenjivale su preciznu topovsku vatru s udaljenosti s koje se flote uopće nisu mogle vidjeti. Takav je način pomorskog ratovanja u antici dakako bio neizvediv. U jednoj od najvećih i presudnih pomorskih bitaka uopće, onoj kod Midwaya od 4. do 6. lipnja 1942. godine, japanska i američka flota nisu se također vidjele, a niti pucale jedna na drugu. Bitku su u američku korist presudili zrakoplovi s nosača aviona. Budući da u antici nosača i zrakoplova nije bilo, kriterij za određivanje veličine bitke bit će ponajprije broj angažiranih plovi-

la, mornara i vojnika, broj potopljenih brodova te značenje ili dalekosežne posljedice bitke na daljnji tijek rata ili sklapanje mira.

Iako se u antici na Sredozemnom moru vodilo nekoliko doista velikih bitaka sa značajnim posljedicama na daljnji tijek ratnih operacija i povijesti općenito, poput one veličanstvene kod Salamine ili ništa manje slavne kod Akcija, epitet najveće pomorske bitke antike svakako treba pripasti bitki kod Eknoma vođenoj tijekom Prvoga punskog rata (264.-241. pr. Kr.).

Tijekom Prvoga punskog rata vodilo se u relativno kratkom razdoblju više velikih pomorskih bitaka nego u cijeloj antičkoj povijesti uopće. Upravo je prvi dugotrajni sukob s Kartagom Rimsku Republiku, koja dotad nije raspolagala nikakvom pomorskom silom, pretvorio u državu s respektabilnom ratnom mornaricom koja će promovirati i nov način ratovanja na moru. Kako se u sukobu Rima s Kartagom radilo ponajprije o srazu kopnene s pomorskom vojnom silom, rimska se država morala odlučiti na rizičan korak, a to je bilo pobijediti Kartagu njezinim oružjem.

Prvi punski rat bio je, više od ikogoga dotad vođenog, obilježen nizom velikih pomorskih i kopnenih bitaka s brojnim dramatičnim preokretima ratne sreće. Među njima bitka kod Eknoma zauzima posebno mjesto jer su, osim po snagama angažiranima s obje strane i po dramatičnosti zbivanja, pobjeda rimskog brodograditelja i težak poraz Kartage označili konačan slom kartaške pomorske sile. Iako tom bitkom rat nije okončan, Kartaga više nikad nije uspjela vratiti nekadašnju prevlast na moru. Posljednji kartaški pokušaj vraćanja inicijative na moru Rimljani su slomili u zadnjoj velikoj bitki, onoj kod Egatskih otoka 241. pr. Krista.

Glavni izvor za punske ratove grčki je povjesničar Polibije iz Megalopola. Godine njegova rođenja i smrti nisu poznate, ali se pretpostavlja da je rođen između 210. i 200. pr. Krista. Doživio je za ono vrijeme dosta duboku starost, a očito ga je i zdravlje dobro služilo jer je život okončao padom s konja u svojoj 82. godini. Njegovo jedino sačuvano djelo, »Historije« u 40 knjiga, obuhvaćalo je razdoblje od 264. do 146. pr. Kr., a u središtu interesa bila mu je politička povijest, konkretnije rimski vojni uspjesi. Vezano uz njih Polibije je dao i povijesni prikaz naroda u zemljama koje je Rim osvojio. Tako je Polibijev rad u osnovi predstavljao i prvu, uvjetno rečeno, povijest Sredozemlja. Iako kronološki slijed izlaganja otpočinje od 140. olimpijade (220.-216. pr. Kr.), to jest od savezničkoga rata u Grčkoj, u dvije uvodne knjige Polibije je opisao ranija zbivanja u Rimskoj Republici i Kartagi, a kao početak izlaganja odabrao je prijelaz Rimljana iz Italije na Siciliju, što je u stvari i označilo početak Prvoga punskog rata. Na žalost, samo je prvih pet knjiga Polibijeva djela sačuvano u cijelosti. dok su ostale sačuvane samo u fragmentima. Najviše je fragmenata sačuvano iz knjiga VI.-XVIII. Kao glavni izvor Polibija je u knjigama XXXI.-XLV. koristio Livije, a na citate Polibija nailazimo kod Strabona, Varona, Cicerona, Diodora Sicilskog, Dionizija Halikarnašana, Plinija, Josipa Flavija, Apijana, Plutarha, Pauzanije i Ateneja. Na žalost, Livijeve knjige koje su obrađivale doba Prvoga punskog rata nisu sačuvane, ali su sre-

ćom, sačuvane njihove *epitomae*. No, kako se Livije uglavnom oslanjao na Polibija, to taj potonji povjesnik i dalje ostaje našim glavnim i praktički jedinim izvorom za bitku kod Eknoma.

Opisujući Prvi punski rat, u kojem je i osobno sudjelovao, Kampanac Gnej Nevije (274.-206. pr. Kr.), napisao je u stihovima *Bellum Punicum*, prvo djelo povijesnoga karaktera, a prvo prozno djelo o rimskoj prošlosti napisao je na grčkome jeziku konzular i pontifik Kvint Fabije Piktora (kraj III. st. pr. Kr.). Nosilo je naslov *Annales*, otpočinjalo pričom o pojavi Eneje u Italiji, a završavalo događajima Drugoga punskog rata, čiji je neposredni sudionik i bio. Od navedenih djela sačuvani su tek neznatni fragmenti kod kasnijih pisaca, a kao izvor Fabija Piktora izričito navode Polibije, Tit Livije i Dionizije iz Halikarnasa. Za događaje prvoga rata s Kartagom Polibije kao izvor navodi i povjesničara Filina iz Akraganta, autora djela o Prvome punskom ratu, čiji je suvremenik bio. Ni taj rad nije sačuvan, a pretpostavlja se da je bio pisan u »tragičkom stilu«. Filin i Fabije Piktora bili su, koliko je poznato, glavni Polibijevi izvori za Prvi punski rat, no, osim mjesta na kojima Polibije sam to navodi, teško je točnije odrediti koliko se u kojoj prilici služio jednim ili drugim autorom. Započinjući izlaganje o Prvome punskom ratu Polibije navodi: »U ne manjoj mjeri od već spomenutih razloga, da skrenem pozornost na ovaj rat potaklo me i to što nam oni za koje se misli da su s najboljim poznavanjem o njemu pisali, Filin i Fabije, nisu iznijeli istinu kako treba. Uzimajući u obzir njihove živote i uvjerenja, ne mislim da su namjerno lagali, ...«¹

Iako se Polibijevo opisivanje događaja i inače odlikuje detaljnim prikazima, bitka kod Eknoma odskače preciznim opisom s brojnim pojedinostima. Polibijev je prikaz toliko detaljan da se teško oteći dojmu da je pred sobom morao imati podroban opis bitke sastavljen od osobe koja je u bitki ili osobno sudjelovala ili bila promatračem. Doduše, iako to nije moguće dokazati, teoretski postoji i vrlo mala mogućnost da je Polibije opis bitke mogao dobiti iz prve ruke od nekoga njezina preživjelog sudionika ili očevica. Jedna indicija o tome mogla bi se nazrijeti i u Polibijevim riječima: »Ima li se na umu toliki broj vojnika i brodova, onda je jasno da je ne samo one koji su bili prisutni i sve svojim očima gledali, nego i one koji su o svemu slušali morala zapanjiti veličina sukoba i bogatstvo i snaga obiju država.«² Pa ipak, najvjerojatnije toliko detalja i preciznosti Polibijev prikaz ipak duguje Nevijevu djelu korištenome kao izvor, pa bismo posredno mogli zaključiti da je i Nevije osobno sudjelovao u bitki kod Eknoma.

Prvi punski rat otpočeo je 264. pr. Kr. rimskim uplitanjem u zbivanja na Siciliji, koju je Kartaga smatrala svojom interesnom sferom. Konkretna povod ratu bio je grad Mesena, smješten na sicilskoj obali Mesinskoga tjesnaca. Od početka rata do bitke kod Eknoma vođeno je nekoliko velikih bitaka na kopnu i na moru. Rim-

¹ Polibije, *Historije* (prev. Marijana Ričl, Novi Sad 1988.), I 14.

² Polibije, I 26.

ske su snage relativno brzo uspjele staviti pod kontrolu veći dio Sicilije zauzevši 262. pr. Kr. Akragant, glavno uporište Kartažana i njihovu polaznu bazu za opskrbu trupa i vođenje ratnih operacija na otoku. Novosagrađena rimska flota, nakon početnih neuspjeha i jednog poraza kod Liparskih otoka, ostvarila je 260. pr. Kr. pod zapovjedništvom konzula Gaja Duilija veličanstvenu pomorsku pobjedu kod rta Mile, najsjevernijeg rta Sicilije u blizini Mesinskog tjesnaca. Ta je prva velika pomorska pobjeda Rimljana proslavljena u Rimu podizanjem na Forumu stupa ukrašenog s trideset kljunova kartaških brodova (*Columna rostrata*). Rimska prevlast nad južnim Tirenskim morem učvršćena je još jednom pomorskom pobjedom 257. pr. Kr. kod Tindaride na sjevernoj obali Sicilije u blizini Liparskih otoka. Rimskom je flotom tada zapovijedao konzul Gaj Atilije Regul. Prema Polibijevim riječima, nakon te pomorske bitke obje su strane izašle uvjerenе da je borba neriješena «... i zato su počele s još sveobuhvatnijim pripremama za organiziranje pomorskih snaga potrebnih za nadmetanje oko prevlasti na moru. Kopnene snage u ovom razdoblju nisu postigle ništa vrijedno spomena, već su vrijeme trošile na sitne i nevažne akcije.»³

Bitka kod Eknoma predstavljala je sraz dviju strana punom snagom s velikim ulogom u iscrpljujućem ratu. Rimski je plan predviđao prebacivanje ratnih operacija sa Sicilije izravno protiv Kartage u Afriku, što nije bilo moguće izvršiti bez prethodnog slamanja kartaške pomorske snage. Stoga su Rimljani porinuli u more 330 novih ratnih brodova s palubom koji su u kasno proljeće doplovili u Mesenu, odakle je flota obišavši Siciliju sa zapadne strane doplovila do Eknoma na južnoj strani otoka, južno od Akraganta, gdje su već bile koncentrirane prilično jake rimske kopnene snage na Siciliji. Kartaška je moćna flota s 350 ratnih brodova u međuvremenu isplвила i stigla do Lilibeja na zapadnoj obali Sicilije, a odatle otplovila i usidrila se u Herakleji Minojskoj, na južnoj obali zapadno od Akraganta. Polibije navodi kako su želje Kartažana bile sasvim suprotne namjerama Rimljana: «... svjesni toga da je Libija lako pristupačna i da svatko tko samo jednom upadne u nju može lako svladati njezino stanovništvo, nisu mogli dopustiti nešto slično, već su željeli odlučujuću bitku na moru. Tako su jedni odlučili da pod svaku cijenu prijeđu preko mora, a drugi da taj prijelaz sprečavaju, i bilo je jasno da će njihove ambicije dovesti do bitke koja je uslijedila.»⁴

Rimljani su se pripremali i za iskrcavanje na neprijateljski teritorij i borbu na kopnu, a snage su podijelili tako da su iz legija izdvojili i grupirali najbolje ljude, a svu vojsku koju su namjeravali prevesti podijelili su na četiri dijela. Na četiri su dijela podijelili i pomorske snage, pa su svakoj od četiri eskadre dodijelili odgovarajući broj legionara. Prema Polibijevim navodima rimske su snage ukupno raspolagale s oko 140.000 vojnika, pri čemu je svaki od brodova imao po 300 veslača i 120 legionara. Kartažani

³ Polibije, I 25.

⁴ Polibije, I 26.

su, pak, vlastite pripreme prilagodili borbi na moru i Polibije zaključuje, ravnajući se po broju brodova, da su kartaške snage morale brojiti više od 150.000 ljudi. Polibijevi podaci o broju vojnika i mornara najvjerojatnije potječu od Fabija Piktora i nedvojbeno ih treba smatrati višestruko uvećanim od stvarnoga broja. Osim toga, treba voditi računa i da se, za razliku od Rimljana, koji su se pripremili za iskrcavanje jakih snaga u Africi, Kartažani nisu pripremali za napad takvih razmjera, pa na njihovim brodovima i nije bilo toliko vojnika. Rimskim snagama zapovijedala su oba konzula, Marko Atilije i Lucije Manlije, dok su kartaškim snagama ravnali iskusni vojskovođe Hanon i Hamilkar. Oba su kartaška zapovjednika već pretrpjela poraze u srazu s rimskom vojskom jer je Hanon poražen u borbi za Akragant, dok je Hamilkar izgubio pomorsku bitku kod Tindaride.

Svjesni da će ploviti otvorenim morem i da Kartažani raspoložu brzim brodovima, rimski su zapovjednici na svaki način nastojali osigurati cijelu flotu, a osobito transportne brodove nakrcane konjima i drugom opremom. Rimska je flota razvrstana u četiri eskadre u obliku klina pri čemu su prva i druga eskadra činile njegov vrh. »Imali su dvije heksere na kojima su plovili konzuli Marko Atilije i Lucije Manlije, i postavili su ih u prvi red, jednu pored druge. Iza svake od njih poredali su brodove u nizu: iza prve, prvu flotu, iza druge, drugu, ostavljajući kod svakog sljedećeg broda stalno veći razmak između flota. Lađe su stajale u nizu jedna za drugom s pramcima okrenutim prema van. Nakon što su prvu i drugu flotu jednostavno poredali u obliku klina, iza njih su u jednoj liniji postavili brodove treće flote, tako da je cijeli bojni red nakon njihova pripajanja dobio oblik trokuta. Iza njih su postavili lađe za prijevoz konja i privezali ih užadima za brodove treće flote, a sasvim odostraga svrstali su četvrtu flotu, takozvane trijarije. Razvili su ih u jednoj liniji, i to tako da su na obje strane prelazili iza brodova koji su se nalazili ispred njih. Kad je sve uređeno na rečeni način, cijeli bojni red dobio je oblik klina s otvorenim vrhom, a zatvorenom osnovom; sve zajedno je bilo snažno, praktično i teško za razbijanje.»⁵

Iz bojnog je poretka razvidno da je sredina flote, treća eskadra opterećena transportnim brodovima činila najslabije pokretni dio cijele formacije, dok su prve dvije eskadre imale namjenu bojnog djelovanja u slučaju kartaškog napada, do čega je ubrzo i došlo. Četvrta je eskadra, osim uloge strateške rezerve, trebala štiti treću s transportnim brodovima.

Iz Polibijeva je iskaza teško zaključiti jesu li zapovjednici obiju vojski imali precizne podatke o položaju i pravcu kretanja neprijateljskih snaga, ali je nedvojbeno kako su obje strane znale da je neprijatelj u blizini. U očekivanju bitke, ali i u nedostatku preciznih izvješća o položaju neprijatelja govore Polibijeve riječi. Za rimske zapovjednike Polibije tako navodi: »Razmišljajući o tome da će ploviti na otvorenom moru i da neprijatelji imaju brže brodove, Rimljani su na sve načine pokušavali da svoj boj-

⁵ Polibije, I 26.

ni red osiguraju sa svih strana...⁶ Drugim riječima, Rimljani su očekivali napad, ali na nepoznatom mjestu i u nepoznato vrijeme. I u slučaju Kartažana govori se o pripremama za bitku, jer Polibije i tu izriješkom navodi da su se »... kartaški vojskovođe ukratko obratili svojim trupama. Naglasivši im da će u slučaju pobjede u ovoj bitki ubuduće ratovati za Siciliju, a da će, budu li poraženi, dovesti u opasnost i svoju domovinu i svoje obitelji, naredili su im da počnu s ukrcavanjem na brodove.«⁷ Između redaka ipak se nekako naslućuje da su Kartažani bili ponešto bolje obaviješteni o pokretima rimskih snaga. »... Kartažani su smjelo i neustrašivo zaplovili. Kad su vidjeli neprijateljski bojni red, njihovi zapovjednici su mu se prilagodili i tri dijela svojih snaga postavili u jednu liniju, s desnim krilom daleko na otvorenom moru, da bi njime okružili neprijatelje.«⁸ Četvrti je dio kartaške flote dosizao do same obale pod kutom prema ostalim brodovima čineći lijevo krilo kartaške flote i njime je zapovijedao Hamilkar. Na suprotnom desnom krilu Kartažani su grupirali za napad najbrže brodove pentere, a njime je zapovijedao Hanon.

Bitka je otpočela rimskim napadom na centar kartaške flote jer su rimski konzuli uočili kako je bojni red kartaških brodova tanak i razvučen, a upravo je takav potez Rimljana s kartaške strane bio očekivan. Hamilkarova je taktička zamisao predviđala popuštanje u centru te iznenadni napad s krila kako bi se udarna glavina rimske flote odvojila od transportnih brodova. Zato su se Kartažani u centru počeli povlačiti, a rimski su ih brodovi progonili. Kad je Hamilkar procijenio da su se prva i druga rimska eskadra dovoljno odvojile od treće s transportnim brodovima i četvrte, koja ih je štitila, s njegova je broda dan znak, nakon kojeg su se kartaški brodovi koji su dotad uzimali okrenuti i napali svoje progonitelje. »Došlo je do žestoke borbe u kojoj su Kartažani imali veliku prednost zahvaljujući brzini kojom su oplovljivali neprijateljske brodove, lako im prilazili i brzo se povlačili, ali su zato oštrijom borbom izbliza, vezivanjem gavranovima onih koji su se jednom približili, i činjenicom da su se borili pred svojim zapovjednicima (u borbama su sudjelovala oba konzula) Rimljani stekli isto toliko izgleda za uspjeh kao i oni. Tako se bitka odvijala u tom dijelu.«⁹

Za to vrijeme Hanon je s desnim krilom, koje je tijekom sukoba ostalo po strani krenuo u napad na brodove rimske četvrte eskadre, tzv. trijarije, dok je kartaško lijevo krilo, dotad mirno uz obalu Sicilije izvelo munjevit napad na rimsku treću eskadru s transportnim brodovima. Rimski su brodovi treće eskadre razriješili užad kojima su teglili transportne lađe i ušli u borbu s Kartažanima. Na taj se način cijeli sraz dviju flota odvijao u stvari u tri zasebne i međusobno udaljene bitke.

Sukob je praktički riješen tamo gdje je i počeo jer su prva i druga rimska eskadra uspjele pobijediti Hamilkarove brodove, koji su napustili bojište i dali se u bi-

⁶ Polibije, I 26.

⁷ Polibije, I 27.

⁸ Polibije, I 27.

⁹ Polibije, I 27.

jeg. Dok su Rimljani pod zapovjedništvom konzula Lucija Manlija privezivali zarobljene kartaške brodove, druga eskadra pod Atilijevim zapovjedništvom pohitala je u pomoć četvrtoj rimskoj eskadri, trijarijima, koji su se borili da spasu transportne brodove. »Čim je prišao Hanonovim brodovima, zametnuo je boj s njima, a trijariji su se ubrzo ohrabрили i iako su već teško stradali, ponovno su hrabro nastavili borbu. Kako su ih jedni napali sprijeda a drugi ih sustizali straga, Kartažani su se našli u neprilici: neočekivano okruženi od rimskih pomoćnih četa, počeli su se povlačiti prema otvorenom moru. U isto vrijeme je Lucije u otplovljivanju primijetio da je treću flotu lijevo kartaško krilo zatvorilo uz obalu i zajedno s Markom, koji je napustio sada sigurne transportne lađe i trijarije, pošao je u pomoć suborcima u opasnosti.«¹⁰ Prema Polibijevim riječima, čini se da su Kartažani, bar u ovome dijelu bitke, mogli ostvariti laku pobjedu jer su rimski brodovi bili pritisnuti uz obalu, ali strah od »gavranova« bio je toliki da Kartažani nisu poduzimali ništa iz straha od bliske borbe. Time je ostavljeno dovoljno vremena za munjevit reakciju Rimljana. »Konzuli su brzo doplovili, okružili Kartažane i zarobili pedeset neprijateljskih brodova s posadama, dok se samo mali broj uspio provući uz obalu i pobjeći.«¹¹ Time je bitka u cjelini bila okončana velikom rimskom pobjedom. Polibije ne donosi brojčane podatke o broju poginulih, ranjenih i nestalih, ali zato navodi broj izgubljenih i zarobljenih brodova. Rimljani su izgubili dvadesetčetiri broda, a Kartažani trideset. Ni jedan rimski brod s posadom nije zarobljen, ali su zato Rimljani zarobili šezdesetčetiri kartaška broda. U slučaju zarobljenih kartaških brodova Polibije ne navodi jesu li zarobljeni s posadom, ali to pouzdano znamo za onih pedeset brodova za koje navodi da su zarobljeni u posljednjoj etapi sukoba uz sicilsku obalu. Ukupni kartaški gubici, ako je vjerovati Polibiju, iznosili su 94 broda i vjerojatno isto toliko brodskih posada. Pretpostavimo li da se radilo o prosječno 300 veslača po brodu, Kartaški su gubici u ljudstvu morali premašivati brojku od barem 30000, a zacijelo su bili i znatno veći. Rimski su gubici bili značajno manji. Prema Polibijevim navodima na rimskim je brodovima bilo po 300 veslača i 120 legionara, pa se ugrubo procijenjena brojka za rimsku stranu kreće negdje oko vjerojatnih 11000 ljudi.

»Nakon toga Rimljani su se ponovno opskrbili dodatnim zalihama hrane, popravili zarobljene brodove i pobrinuli se za posade onako kako su zaslužile svojim pobjedama, a onda su isplovili u pravcu Libije.«¹² Rimska je flota sada, dakle, mogla preploviti put od obala Sicilije do sjeverne Afrike neometana i sigurna od kartaške flote. No, pokazalo se da je ćudljivo Sredozemno more ovaj puta ipak spasilo Kartagu, barem koliko i angažiranje novoga sposobnog kartaškog zapovjednika, Spartanca Ksantipa, jer su Rimljani već praktički dobiven rat morali nastava-

¹⁰ Polibije, I 28.

¹¹ Polibije, I 28.

¹² Polibije, I 29.

viti još idućih petnaest godina. Rimska je flota naime sljedeće godine postradala u oluji, a prema Polibijevim riječima od 364 broda spasilo ih se samo osamdeset. »Povijest nije zabilježila veću pojedinačnu tragediju na moru od one koja se desila tom prilikom, a krivnju za nju ne treba pripisivati toliko zloj sreći koliko rimskim komandantima ...«¹³

¹³ Polibije I, 37.

Mislav Gjurašin Pharos 2011.

Mladi su se klasičari i ovog ljeta, po sedamnaesti put, sastali na starom mjestu, u Starom Gradu, na otoku Hvaru, na seminaru za mlade **Pharos – antička kultura hrvatskog središnjeg**. Ovogodišnja tema - *Rat, rane i liječenje* – omogućila je svim sudionicima, od najmlađeg do najstarijeg, da se upoznaju s biljem što su ga stari koristili u vidanju rana, te s junacima koji su te rane sami i zadavali i/ili primili. Zajednički rad učenika i profesora, ostvaren kroz mnoge lektorate, predavanja, radionice i izlete i uz sveopću dobru atmosferu kojom je ovaj seminar obilovao, kulminirao je priredbom u *Gradskoj čitavnici*. Mnogobrojna publika imala je priliku vidjeti čitavu jednu malu vojsku, dva najveća junaka, sjajnošlemca Hektora i bronzanog Ahileja, te čuti pokoju dobru koračnicu.

Lektorate su vodili prof. Davida Bronzović Švenda, *Junaštvo u ratu*, prof. Tonći Maleš (PKG Zagreb), *Boj Hektora i Ahileja*, prof. Ivana Marijanović (I. gimnazija Split), *Ranjeni Eneja*, , prof. Mislav Gjurašin (OŠ S. S. Kranjčević Zagreb), *Ratne rane*.

Predavanja su održali prof. dr. sc. Bruna Kuntić Makvić (Katedra za staru povijest Odsjeka za povijest FF u Zagrebu), *Iz antičke povijesti Staroga Grada* i *Vidanje ratničkih rana*, te prof. Inge Šegvić Belamarić, *Φάρμακον: i lijek i otrov*.

Epigrafsku radionicu predvodila je prof. dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić, numizmatičku prof. Marina Šegvić, a likovnu prof. Mislav Gjurašin.

I ove smo se godine uputili u Malo i Velo Grablje, gdje nas je ponovno dočekaao gospodin Ante Tudor (Moli Onte), koji nas je zanimljivim riječima i ugodnom šetnjom proveo kroz karakteristično hvarsko/mediteransko bilje, te nam objasnio sva njegova svojstva, pogotovo ona ljekovita.